

ישיבת הפתל - ירושלים

שיחת הגאון הרב אביגדר הלוי נבנצל שליט"א

לפרשת כי תבוא תשע"ג

"מעשה איש ופקודתו" - משקל המעשים

האדם קובע מה יקרה בעולם! אמנם הקב"ה קובע הכל, כותב וחותם על היחידים ועל המדינות, "איזו לחרב ואיזו לשלום, איזו לרעב ואיזו לשובע"¹, אבל קביעתו אינה שרירותית, אלא תלויה במעשי בני האדם. זהו שאומרים בברכת "זכרונות": "אתה זוכר מעשה עולם ופוקד כל יצורי קדם" וכו'. כלומר, "אתה זוכר מעשה עולם", ולפי זה אתה פועל. מעשי בני האדם הם המכתיבים לקב"ה כיצד להנהיג את עולמו².

בהמשך הברכה אנו מפרטים, אלו מיני מעשים מביא הקב"ה פחשבוך פדין: "אתה זוכר (ביום הדין)... **מעשה איש ופקודתו, ועלילות מצעדי גבר, מחשבות אדם ותחבולותיו, ויצרי מעללי איש**". מה הם כל הענינים הללו, "מעשה איש ופקודתו ועלילות מצעדי גבר, מחשבות אדם ותחבולותיו ויצרי מעללי איש" - חשבתי להסביר כך: "**מעשה איש**" - אלו הם המעשים שאדם עשה, בין מצוות ובין עברות. "**ופקודתו**" - אלו הם המעשים שאדם נמנע ולא עשה אותם. ["פקודתו" מלשון "כי פקד מושבך" (שמו"א כ, יח), לשון חסרון והעדר]. גם מעשים שאדם לא עשה - באים במשפט ומשפיעים על דינו, בין שההמנעות מהם היתה ראויה (כגון שהתגבר על יצרו ולא חטא), ובין שלא היתה ראויה (כגון שנמנע מקיום מצוה).

אך לא רק מעשים שאדם עשה או לא עשה נכנסים לפחשבוך בדין. גם "**עלילות מצעדי גבר**" - הצעידה וההליכה לקראת המעשים, גם היא באה בחשבון. אם הלך למצוה - נזקפת גם ההליכה לזכותו, חוץ מן המעשה עצמו. "שכר פסיעות יש" (ב"מ קז, א. ועי' רש"י שמות יב, כח)³. וכן אם הלך לעבירה - נענש גם על ההליכה, חוץ ממה שנענש על המעשה עצמו.

ולא רק המעשים וההליכה לקראתם באים בחשבון ביום הדין, גם "**מחשבות אדם**" נלקחות פחשבוך. מחשבות שאדם חשב, איך לקיים מצוה, או ח"ו לעשות עבירה - גם הן נלקחות פחשבוך בדין, גם אם לבסוף לא הגיעו המחשבות לכלל מעשה. למשל: אם חשב לעשות מצוה ונאנס ולא עשאה - מקבל שכר על מחשבתו כאילו עשה את המצוה (קדושין מ, א). ובעבירות - בדרך כלל אין הקב"ה מעניש על מחשבת עבירה, אבל במקרים מסויימים גם על מחשבת עבירה יש עונש, למרות שלא באה לכלל מעשה (עי' שם).

וכן "**תחבולותיו**" באות בחשבון. כמה השתדל אדם למצוא תחבולות לקיים את המצוה כשקשה היה לקיים אותה, או להמנע מעברה במקום שקשה היה להמנע ממנה.

אבל מעבר לכל זה, גם "**יצרי מעללי איש**" באים בחשבון. מה הם "יצרי מעללי איש"? "יצרי מעללי איש" הם כוחות נסתרים וחבויים בנפש ("תת ההכרה"), שאפילו לכלל מחשבה ותחבולות לא הגיעו⁴, אבל עלולים להביא ביום מן הימים למצוה או לעבירה, להתעוררות של קדושה או להתעוררות הפוכה. גם

הברית בהר גריזים ובהר עיבל - לשם מה?

הקב"ה מצוה את ישראל בפרשתנו לכרות עמו ברית בהר גריזים ובהר עיבל, אחרי שיכנסו לארץ ישראל (דברים כז). למה דרושה הברית הזאת? הרי הקב"ה כבר כרת עמנו ברית בחורב ובארץ מואב (שם כח, ט), ומדוע יש צורך בברית נוספת? - כנראה שמטרתה של ברית זו היא, להודיע לישראל שהם מקבלים את ארץ ישראל רק בתנאי שישמרו בה תורה ומצוות. לכן נערכת ברית נוספת בין הקדוש ברוך הוא לישראל בארץ ישראל, להודיע שארץ זו ניתנת לישראל על תנאי.

וצריך להבין: אם אדם יתן לחברו מתנה, ואח"כ יבוא ויאמר לו: "נתתי לך מתנה, אבל תמורת זאת אני רוצה שתעשה לי כך וכך" - זה לא כל כך יפה, אבל נסבל. אבל אם יבוא הנותן ויצייג תרי"ג תנאים למקבל אחרי שנתן לו את המתנה - זה כבר מאד לא יפה. וא"כ, איך עושה הקב"ה דבר כזה, אומר לאברהם אבינו "לְיָצֵדְךָ נִתְּתִי אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת" (בראשית טו, יח), ואח"כ בא ואומר לישראל שהארץ ניתנת להם רק בתנאי שישמרו בה תרי"ג מצוות?

כנראה שהפשט הוא כך: אם בשר ודם יתן לחברו חלקת אדמה במתנה, ואח"כ יאמר לו: "חלקה זאת מתאימה להיות פרדס, ולא כל כך מתאימה להיות שדה או כרם"; אח"כ יבוא ויסביר עוד, שבשביל לגדל פרדס צריך לזבל כך, ולגדור כך, ולהשקות כך - האם נביט על כך כמעשה לא יפה? ודאי שלא! להפך! הרי כל כוונתו של הנותן היא להדריך את המקבל, כיצד להפיק תועלת מהמתנה שנתן לו. כך גם בענייננו: שמירת המצוות היא הדרך היחידה להפיק תועלת מא"י. בלי תורה ומצוות אי אפשר להפיק שום תועלת מא"י. לכן מלמד אותנו הקב"ה לאחר שקבלנו את א"י, כיצד ניתן להפיק תועלת ממנה, וזהורק ע"י תורה ומצוות. לכן כורת עמנו הקב"ה ברית נוספת בהר גריזים ובהר עיבל, ללמדנו מהי הדרך להפיק טובה וברכה מארץ ישראל.

האדם קובע מה יקרה בעולם

הסברנו בשבוע שעבר, שעבודת היום של ראש השנה היא להמליך עלינו את הקב"ה, ושעל זה נתקנה ברכת "מלכויות" שבתפלת ראש השנה. הסברנו שענינה של עבודת המלכויות הוא, להגיע להכרה עמוקה שה' הוא "מלך על כל הארץ", ומלכותו בפל מְשֻׁלָּה. הוא לבדו קובע מה יהיה בעולם, רעב או שבע, מלחמות או שלום, מי יחיה ומי ימות, הכל הקב"ה לבדו קובע, ואין מי שיאמר לו מה תעשה. אנו יכולים לבקש דברים מהקב"ה, ואנו מבקשים באמת מהקב"ה, אבל למעשה - רק הקב"ה קובע מה יהיה. הוא לבדו עשה עושה ויעשה לכל המעשים, ובלעדיו לא ירים איש את ידו ואת רגלו בכל הארץ.

והנה, בברכת "זכרונות" אנו אומרים לכאורה את ההיפך: גם

ברכת זכרונות מבארת, כמה גדולים הם מעשי בני האדם

לאחר שבארנו בתחילת ברכת זכרונות עד כמה נלקח כל דבר בחשבון במשפט - מעשים, מחשבות, ואפילו "יצרי מעללי איש" שלא באו לכלל מחשבה - אנו ממשיכים לבאר עוד, כמה רב יכול להיות משקלו של כל מעשה שעושה האדם, ועד כמה יכול הוא להשפיע על גורלה של הבריאה כולה.

אנו אומרים: "וגם את נח באהבה זכרת, ונתפקדהו בפקודת ישועה ורחמים בהביאך את מי המבול לַשְׁחַת כֹּל בָּשָׂר מִפְּנֵי רֵעַ מַעֲלֵי־הֵם". כלומר, מעשי בני אדם יכולים להשפיע (מבחינה רוחנית) עד כדי החרבת העולם כולו "מֵאַדָּם עַד בְּהֵמָה עַד רֶמֶשׂ וְעַד עוֹף הַשָּׁמַיִם" (בראשית ו, ז); ומצד שני - מעשי בני אדם, ואפילו של כמה יחידים מהם, יכולים להציל את הבריאה מכליון מוחלט. העולם נחרב בגלל עבירות שונות שעשו אנשי דור המבול (עי' רש"י בראשית ו, יא), ומקבל זכות קיום מחודשת בגלל מעשיהם של כמה אנשים בודדים, שעסקו במשך שנה שלמה במשימה ענקית של חסד, עם אלפי בעלי חיים שהגיעו לתיבה⁵.

אנו יכולים לתאר לעצמנו, כיצד נראה מלון שכזה, שבו שמונה מלצרים בלבד (נח, שלושת בניו, וארבע נשותיהם) ואלפי אורחים, שכל אחד מהם זקוק למזון אחר בזמן אחר. זה אוכל בשרי, זה אוכל חלבי, וזה אוכל פרוה; זה אוכל בפקר, זה בצהרים, וזה בערב, זה לפני תיקון חצות, וזה לפני ותיקין. עבודה קשה ביותר, שקשה לתארה! "חז"ל אומרים, ששנה שלמה לא ראו נח ובניו שינה בעיניהם! (תנחומא פר' נח אות ט') אין שבתות, אין חגים, אין חופשות. יומם ולילה הם עסוקים במשימתם, וכשפעם אחת מאַחַר נח להגיש לאריה את מזונו, הוא מקבל ממנו "תזכורת" חמורה ומכאיבה: האריה נושך אותו, ונח נותר צולע (שם). כמוכן שמאז נהיה עוד יותר קשה לטפל באורחים!... הקב"ה היה יכול להביא את כולם להרי אררט, או למקום אחר, ולהכין להם שם אוכל בעצמו. אבל הקב"ה לא רצה. הקב"ה רצה שנח ומשפחתו יעסקו שנה שלמה בחסד, ובכך יעניקו לעולם זכות להמשיך ולהתקיים. אחרי שהעולם נחרב בגלל גזל (רש"י בראשית ו, יג), מוכרחים לבנות אותו מחדש על יסוד של חסד, שהוא הַפֶּן הַגָּזֵל. "עולם - תְּסֻד יִבְנֶה" (תהלים פט, ג).

אח"כ עושה נח עוד חסד גדול עם העולם כולו. הוא יוצא מן התיבה ומקריב קרבנות לה'. קרבנות שהביאו לכך, שה' נשבע שלא להביא עוד מבול על הארץ, ואף נתן אות לשבועה זו - הלא היא הקשת. כמה מבולים היו עלולים להיות בעולם, לולא שבועה זו? - מימות נח עד היום, אלפי פעמים נראתה הקשת בשמים! כל קשת - פירושה, שהיה ראוי להיות מבול, והוא נמנע בזכות קרבנותיו של נח. אלפי מבולים היו צריכים אפוא לרדת לעולם, ואת כולם מנע נח ע"י הקרבנות שהקריב. [חוץ מכמה דורות של צדיקים שלא נראתה בהן הקשת, כי היתה להם זכות עצמית להנצל מן המבול, גם בלי ההזדקק לזכותו של נח (עי' כתובות עז, ב רש"י ד"ה אם כן, ובמהרש"א שם)]. כמה קרבנות הקריב נח? - לא הרבה. רק כמה בהמות וכמה עופות. [ששה זוגות מכל מין מבעלי החיים הכשרים לקרבן, שהם בס"ה חמישה מינים: בקר, כבשים, עזים, תורים ובני יונה⁶ (מהיונים לא הקריב ששה זוגות, כי יונה אחת חסרה לו, שעפה מן התיבה ולא שבה אליו...)]. ובזכות קרבנות

כוחות נסתרים אלו לוקח הקב"ה בחשבון בדין, וקובע על פיהם את הנהגתו עם האדם. מפני שהכל גלוי וידוע לפניו, גם יצרי מעללי איש כאלו, שלפעמים גם האדם עצמו אינו מודע להם.

למה נדחה אליאב מן המלוכה?

דוגמא נוראה ל"יצרי מעללי איש" שהקב"ה התחשב בהם בקביעת הנהגתו עם האדם, רואים אצל אליאב, אחיו של דוד המלך. ה' שולח את שמואל הנביא למשוח מלך מבני ישי בית הלחמי, "כִּי רָאִיתִי בְּבָנָיו לִי מֶלֶךְ" (שמו"א טז, א). שמואל מגיע אל ישי, רואה את אליאב בכורו, ואומר: "אַף נִגַּד ה' מִשִּׁיחוֹ" (שם, ו) אכן, איש זה הגון למלכות! [כנראה ראה בו מידות טובות ומעשים טובים, ולכן היה סבור שה' התכוין אליו]. אומר לו ה': "אַל תִּבְטֵ אֶל מְרָאֵהוּ וְאֶל גְּבוֹהַּ קוֹמָתוֹ, כִּי מֵאַסְתִּיהוּ" (שם, ז). 'מֵאַסְתִּיהוּ', משמע שראוי היה, אלא שנדחה (עי' פסחים טו, ב). ולמה נדחה? אומרים חז"ל, מפני שכעס על דוד (שם). בגלל כעס זה - הפסיד את המלוכה!

וקשה: הרי מה שאליאב כעס על דוד, היה רק אחר כך, במלחמה עם גלית! "וַיִּחַר אֶף אֱלִיאָב בְּדוֹד וַיֹּאמֶר: לָמָּה זֶה יִרְדֶּת, וְעַל מִי נִטְשֶׁת מַעַט הַצֵּאן הַהֵנָּה בַּמִּדְבָּר... (שמו"א יז, כח). מדוע א"כ מאס ה' באליאב עוד לפני שכעס, ועוד לפני שחשב בכלל לכעוס על דוד? התשובה היא - "ה' יִרְאֶה לְלִבְכֶם" (שם טז, ז). הקב"ה רואה כבר עתה בלבו של אליאב נטיה לכעס, ונטיה זו פוסלת אותו כבר עתה מלהיות מלך. כי מלך, אסור שיהיה כעסן. אם יהיה כעסן, עלול לתלות את שר המשקים או את שר האופים או מישהו אחר... מידת הכעס עלולה לגרום לתוצאות קשות במיוחד, אם היא מצויה אצל מלך, שיש בידו לפעול על פי כעסו, ואין מי שיעצור בעדו. לכן נפסל אליאב למלכות, בגלל נטייתו למידת הכעס.

הרי לנו דוגמא נוראה ל"יצרי מעללי איש", שלא באו עדיין לכלל מעשה או מחשבה, ואף על פי כן נלקחו בחשבון ע"י ההשגחה, וגרמו לאליאב להפסיד את המלוכה. שמואל לא הבחין ביצר הזה, אבל הקב"ה אומר לשמואל, "כִּי לֹא אֶפְשֶׁר יִרְאֶה הָאָדָם, כִּי הָאָדָם יִרְאֶה לְעֵינָיו וְה' יִרְאֶה לְלִבְכֶם". אתה עוד לא יכול להבחין באליאב שהוא כעסן, אבל "אֲנִי ה' חֲקֵר לֵב פִּתְחַן כְּלִיֹּת" (ירמיהו יז, י), ואני כבר יכול להבחין שיש באליאב מדת כעס, ולכן אני פוסל אותו מלהיות מלך בגלל זה. לולא היה באליאב היצר הזה, היתה ההשגחה בוחרת באליאב להיות מלך על ישראל, ולא בדוד. במקום להתפלל ג' פעמים ביום על מלכות בית דוד, היינו מתפללים על מלכות בית אליאב, ובמקום לחכות למלך המשיח מבית דוד, היינו מחכים למלך המשיח מבית אליאב. [ואולי כלל לא היינו מחכים, כי היה כבר בא, שהרי כל מה שנחרב בית המקדש הוא בגלל לשון הרע שדוד קיבל על ציבא (עי' שבת נו, ב), ואליאב אפשר שלא היה מקבל לשון הרע, וא"כ אולי בית המקדש היה קיים]. את כל אלו הפסיד אליאב, רק מפני שהיתה לו נטיה לכעס. מבהיל על הרעיון, לראות מה מפסידים מנטיה דקה בלב, אפילו שלא הגיעה לכלל מעשה, ואף לא לכלל מחשבה. גם בנטיה דקה כזו מתחשב הקב"ה בהנהגתו עם האדם, וגם אותה הוא מביא בחשבון בדין של ראש השנה - "יצרי מעללי איש".

(בשי"ן ימנית), ולפי זה מובנו של הפסוק הוא, שבזמן הגאולה יש כחו ישראל את הבושה שהיתה להם בזמן הגלות (נשו' - לשון שכחה. ע"י בראשית מא, נא), ויש גורסים "ן נשו אַת פְּלִמְתָּם" (בשי"ן שמאלית), ולפי זה משמעותו של הפסוק היא הפוכה - שבזמן הגאולה יש או ישראל את הבושה שהיתה להם בזמן הגלות ("ן נשו" - "ן נשו"). מהי יהיה א"כ בימות המשיח? "ן נשו אַת פְּלִמְתָּם", או "ן נשו אַת פְּלִמְתָּם"? אולי מותר לומר, שאלו ואלו דברי אלקים חיים. שני הדברים יתקיימו. יהיו כאלה שיתקיים בהם "ן נשו אַת פְּלִמְתָּם", הם ישכחו את הכלימה ואת כל הצרות ותהיה להם רק שמחה, ויהיו כאלה שיתקיים בהם "ן נשו אַת פְּלִמְתָּם". תהיה להם בושה וכלימה בזמן הגאולה. על מה? על שלא תרמו מאומה לתהליך הגאולה.

משל למה הדבר דומה? למלך שהיה לו שר צבא גיבור, שניצח במלחמה. לרגל הנצחון, הכריז המלך על חנינה כללית לפושעים היושבים בבתי הכלא. מכח חנינה זו, זכה גם גנב מפורסם אחד להשתחרר מבית הסֶהֶר, ולשוב אל משפחתו. שניהם - שר הצבא והגנב - שמחים בנצחון המלחמה. ובכל זאת יש הבדל גדול ביניהם. שר הצבא מתקבל בכל מקום בקריאות "יְהִי" ו"הידד" ("ונשו את כלימתם"), ואילו הגנב - בקושי יכול להראות את פניו ברחוב, מרוב בושה ("ונשו את כלימתם"). מפקד שכלם יצביעו עליו ויאמרו, "זהו הגנב, שרק בגלל הנצחון במלחמה הוא לא יושב בבית הסהר". כך יהיה גם בזמן הגאולה: גם הצדיקים וגם הרשעים ישמחו בגאולה. ובכל זאת, אלו ישמחו בלי בושה, ואלו ישמחו עם בושה. אלה שעזרו להביא את הגאולה - "ן נשו אַת פְּלִמְתָּם". ואלה שמעשיהם עכבו את הגאולה - "ן נשו אַת פְּלִמְתָּם". העבודה שלנו, כמובן, היא להשתדל להיות מאלה שנאמר עליהם "ן נשו אַת פְּלִמְתָּם". להיות מאלה שתורמים לנצחון, תורמים לבנין המקדש, לא מאלה שיקבלו חנינה ויתביישו להסתובב ברחובות.

כל מעשה מורכב מכחות רבים

כפי שהסברנו, שום דבר לא הולך לאיבוד. ה' זוכר הכל, ומביא בחשבון כל מעשה וכל מחשבה שלנו, בין שהיו טובים ובין שלא היו טובים.

והנה, לפעמים באותו מעשה עצמו יכולים להיות חלקים טובים וחלקים לא טובים. חז"ל אמרו על הפסוק "אם יש עליו מלאך מליץ אֶחָד מְנִי אֶלֶף לְהַגִּיד לְאָדָם יִשְׂרָאֵל - וַיִּחַנְנוּ, וַיֵּאמְרוּ: פְּדֵעֵהוּ מִיַּד שְׁחַת, מִצְּאֵתִי כְפָר" (איוב לג, כג-כד), שלפעמים יש לאדם רק "מלאך מליץ אֶחָד" שנברא ממעשה טוב אחד ויחיד שעשה⁹, וגם במלאך זה יש רק חלק "אֶחָד מְנִי אֶלֶף" שמליץ טוב עליו, כי יש באותו מעשה תשעה מאות תשעים ותשעה חלקים של חובה, ורק חלק אחד של זכות, ואף על פי כן גם זה מספיק לפעמים להציל את האדם מִיַּד שְׁחַת (שבת לב, א). הרי שמעשה אחד של אדם יכול להתחלק לאלף חלקים, תשעה מאות תשעים ותשעה חלקים גרועים, ורק חלק אחד טוב.

וכן יכול להיות להפך, שתשעה מאות תשעים ותשעה חלקים הם טובים, וחלק אחד יהיה לא טוב. למשל, אדם ראה תינוק תובע בים, קפץ לים והציל אותו. כמובן, יש הרבה חלקים של זכות במעשה הזה, הוא סיכן את נפשו והשתדל להציל את התינוק, אבל יכול להיות כאן גם צד של חובה, כגון שחשב

אלה - אין לנו מכול מאז ועד היום! רואים מכאן, כמה רב הוא משקלם של מעשי בני אדם, ואפילו מעשים קלים.

בהמשך הברכה אנו מזכירים את שעבוד מצרים. עם שלם נמצא בשעבוד נורא, גשמי ורוחני, שקוע במ"ט שערי טומאה, ובזכות מי הם יוצאים? - בזכות שלושה אנשים: "וַיִּשְׁמַע אֱלֹקִים אֶת נַאֲקָתָם, וַיִּזְכֹּר אֱלֹקִים אֶת בְּרִיתוֹ אֶת אַבְרָהָם אֶת יִצְחָק וְאֶת יַעֲקֹב" (שמות ב, כד). אמנם היו עוד צדיקים בדור ההוא, היו משה ואהרן, ופנחס ויהושע ועוד צדיקים, אבל התורה אומרת שיציאת מצרים היתה בזכות שלשת האבות הקדושים, אברהם יצחק ויעקב. זכותם של שלושה אנשים בלבד הועילה לשישים רבוא איש לצאת ממצרים, ולעשותם לעם נבחר שיקבל תורה, יקבל את ארץ ישראל, ויקבל עולם הבא ונצחיות, מה שכל באי עולם לא זכו לו.

ולא רק במצרים, אלא גם לעתיד לבוא, התורה אומרת מה יהיה בסוף כל הפורעניות: "וַיִּזְכְּרֵי אֶת בְּרִיתִי יַעֲקֹב, וְאֶת אֶת בְּרִיתִי יִצְחָק, וְאֶת בְּרִיתִי אַבְרָהָם אֶזְכֹּר, וְהָאָרֶץ אֶזְכֹּר" (ויקרא כו, מב). שוב, ע"י שלושה צדיקים אלה, כל הצרות של עם ישראל יבואו לגמר, וישראל יזכו במהרה בימינו לתשועת עולמים. הכל מכח שלשה אנשים. רואים מכאן, כמה גדול הוא כח מעשיו של האדם. זהו ענינה של ברכת "זכרונות". לבאר, שכל מעשה שלנו, ולו הקטן ביותר, משפיע על הנהגת העולם. אמנם איננו כמו האבות הקדושים, וגם לא כמו נח, אבל כל אחד ואחד הוא צלם אלקים, והוא יכול להשיג ולפעול דברים עליונים מאד. זו התביעה שיש בברכה הזו. שאם האבות יכלו, ואם נח היה יכול, אז גם אתה יכול! ה' יודע וזוכר כל מעשה שלך, כל מעשה שלילי שלך וכל מעשה חיובי שלך, וא"כ גם אתה יכול במעשיך להשפיע על הנהגת ה' בבריאיה.

כל מעשה טוב - כאבן בבנין המקדש

אנו מחכים שבמהרה בימינו יבנה המקדש. ממה יהיה בנוי המקדש? - המקדש יהיה בנוי מאבנים מיוחדות ויקרות. "וַיִּשְׁמַתִּי פֶדֶד שְׁמִשְׁתֵּי... וְכָל גְּבוּלָה לְאֶבְנֵי חֶפֶץ"⁷ (ישעיהו נד, יב). אבל צריכים לדעת, שלא רק באבנים גשמיות בונים את המקדש. יש צורך גם באבנים רוחניות, שהן מצוות ומעשים טובים. בכל מצוה ובכל מעשה טוב שאנו עושים, אנו מוסיפים אבן לבנין המקדש⁸. את האבנים הרוחניות הגדולות הניחו כבר אברהם יצחק ויעקב משה ואהרן, אח"כ מגיעים כל שאר גדולי ישראל, הנביאים התנאים והאמוראים, הראשונים והאחרונים, כל ההרואים על קידוש השם במשך כל הדורות, וכל היהודים שלמדו תורה במשך כל הדורות וקיימו אותה, איש איש לפי מדרגתו. אנו צריכים להשתדל שגם לנו יהיה חלק בבנין הזה. אמנם אין באפשרותנו להשתתף בבנין המקדש באבנים גדולות כמו של התנאים והאמוראים, אבל בכל זאת שתהיה לנו איזושהי שותפות רוחנית בבנין הבית הגדול והקדוש הזה. לפחות אבן אחת קטנה. להשתדל להצטרף לאותה שרשרת ארוכה של צדיקים, שסייעו במעשיהם לבנין המקדש. כל מצוה שאנו עושים, כל מעשה טוב - משפיע ומצטרף.

הקב"ה אומר על זמן הגאולה: "עֲתָה אָשִׁיב אֶת שְׁבוֹת יַעֲקֹב, וְיִרְחַמְתִּי כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל... וְנָשׂוּ אֶת פְּלִמְתָּם" (יחזקאל לט, כו). יש שתי גירסאות בפסוק הזה. יש גורסים "ן נשו אַת פְּלִמְתָּם"

המצוות שלנו יכולות להשפיע, יכולות אפילו לזכות את העולם כולו שכבר יבוא משיח. חז"ל הרי אמרו, לעולם יראה אדם עצמו ואת כל העולם כולו כאילו מחצה זכויות ומחצה עוונות. אם עשה מצוה אחת - אשריו שהכריע את עצמו ואת כל העולם כולו לכף זכות, ואם ההפך - אז להפך (קידושין מ, ב). אז תמיד צריך לשקול, אולי המצוה הבאה שלי כבר תכריע שנזכה לביאת המשיח. כדאי להתאמץ לעשות מצוות כמה שיותר.

יהי רצון שנזכה ביום הזכרון שיהיה לנו חלק בזכרון לטובה, ונכתב ונחתם אנחנו וכל בית ישראל לחיים טובים ולשלום.

השיחה נערכה לפי הבנתו של העורך,
וכל טעות או חסרון (אם ישנם) יש לתלות בעורך בלבד.

בשעת מעשה גם על הכבוד שיהיה לו מזה - "מחר יכתבו עלי ככל העיתונים!" ... אמנם אסור לתת לשיקולים של ענוה למנוע את ההצלה הזו, אדם חייב להציל את הטובע גם אם יודע בבירור שיבוא מזה להכשל בגאווה, אבל צריך לדעת שמצוה כזו היא מצוה פגומה וחסרה, ולא תמיד יש בה כדי להציל את האדם. לכן כדאי שיהיו לאדם גם מלאכים מליצים שלמים, ולא רק חלקיים... זהו הענין שבעל "חובות הלבבות" (בשער החמישי - "יחוד המעשה") מכנה אותו "יחוד המעשה", וה"מסילת ישירים" (בפרק ט"ז) מכנהו "טהרה"; להשתדל שהמעשים יהיו נקיים לגמרי, לשם שמים בלבד, ללא שיתוף של פניות זרות ומחשבות שפוגמות את המעשה. אבל בכל זאת, גם אם רק חלק מהמעשה הוא טוב, גם זה יכול לפעמים להכריע את הכף. כל משהו ומשהו מצטרף, שום דבר לא הולך לאיבוד. צריך שנדע את מקומנו, שאיננו כמו האבות, ולא כמו הנביאים, ולא כמו כל גדולי עולם, אבל באיזשהו מקום בתחתית הסולם גם לנו יש מקום, וגם

1. ולכן חלם פרעה את חלומותיו בראש השנה [כמבואר בגמרא, שבר"ה יצא יוסף מבית האסורים (ר"ה יא, א)], כי רצה ה' לגלות לו על השבע והרעב שגזר על ארץ מצרים ביום זה. [ואולי מפני זה אמר יוסף בלשון הווה, "את אֲשֶׁר הֶאֱלָקִים עָשָׂה הַגֵּיד לְפָרְעָה" (בראשית מא, כה), ולא אמר בלשון עתיד, "את אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה הַאֱלֹקִים הַגֵּיד לְפָרְעָה". כי לא על העתיד דיבר יוסף, אלא על ההווה, הלא היא גזרת ה' שניתנה באותו יום עצמו, וכאילו אמר: "את אֲשֶׁר הֶאֱלָקִים גִּוַּר הַגֵּיד לְפָרְעָה". ועי' מהרש"א (בחיידושי אגדות, ברכות יח, ב ד"ה מעשה), שהחלומות של ליל ר"ה הם יותר אמתיים, לפי שהוא יום הדין].
2. ועי' דרך ה' לרמח"ל (ח"ב סוף פ"ד), חילוק בין ישראל לאומות העולם בענין זה, וז"ל: "במעשיהם של ישראל תלה האדון ברוך הוא תיקון כל הבריאה וְעֲלוּיָהּ, וְשִׁעְבָד כביכול את הנהגתו לְפָעֵלָם, להאיר ולהשפיע, או לְסַתֵּר ולהתעלם ח"ו על פי מעשיהם. אך מעשה האומות לא יוסיפו ולא יגרעו במציאות הבריאה ובגילוי יתברך שמו או בהסתרתו, אבל ימשיכו לעצמם תועלת או הפסד, אם בגוף ואם בנפש, ויוסיפו כח בְּשׁוֹר שלהם או יחלישוהו". והיינו, שהם מועילים או מקלקלים במעשיהם רק לעצמם, ואין להם שום השפעה על המהלך החשוב יותר שבבריאה, שהוא - הבאת הבריאה אל תיקונה ואל תכליתה.
3. ואמרו בגמרא, "אגרא דפרקא - רהטא" (ברכות ו, ב), ופירש רש"י: "עיקר קיבול שכר הבריות הרצים לשמוע דרשה מפי חכם, היא שכר המרוצה, שהרי רובם אינם מבינים להעמיד גירסא ולומר שמועה מפי רבן לאחר זמן, שיקבלו שכר לימוד". ומבואר, שגם כאשר אין מקום לשכר עבור המצוה עצמה, עדין יש קיבול שכר עבור ההליכה למצוה.
4. ובלשונו של הרמח"ל: "מְחַשְׁבוֹת אָדָם - הַמְחַשְׁבוֹת בְּנִגְלוֹת. יְצִיר מַעֲלֵי אִישׁ - בְּנִסְתָּרוֹת" (מאמר החכמה).
5. וגם כדי שתהיה לנח ובניו עצמם זכות קיום היו צריכים לעסוק בחסד זה, כפי שמובא במדרש, שאברהם אבינו שאל את מלכי צדק [הלא הוא שם בן נח (עי' רש"י בראשית יד, יח)], בזכות מה התקיימו בתיבה, "אמר לו: בצדקה שהיינו עושים. אמר לו: וכי מה צדקה היה לכם לעשות, וכי עניים היו שם? ! והלא לא היה אלא נח ובניו, ועם מי הייתם עושים צדקה? אמר לו: על החיה והבהמה והעוף... אותה שעה אמר אברהם: אלולא שעשו צדקה עם בהמה חיה ועוף, לא היו יוצאין משם"... (שוחר טוב, תהלים ל"ז).
6. כן מבואר בפרקי דרבי אליעזר (סוף פכ"ג), שהקריב רק מן המינים העתידים להיות קרבים על המזבח. אך הרמב"ן (בראשית ו, כ) כתב, שנח הקריב לא רק מן המינים הכשרים למזבח, אלא מכל המינים הטהורים לאכילה. ונמצא לפי זה שהקריב הרבה קרבנות, ובפרט מן העופות, שלמינים הטהורים בהם "אין מספר" (חולין סג, ב). ועי' רש"י דברים יד, יג).
7. עי' ספר הגאולה לרמב"ן (שער ראשון, עמ' רס"ט-ר"ע במהד' מוסד הרב קוק), שכל נבואות ישעיהו מהפסוק "אֲנֹכִי אֲנֹכִי הוּא מְנַחֵמְכֶם" (ישעיהו נא, יב) עד סוף הספר מדברות על הגאולה העתידה (ובכלל זה גם הפסוק המובא כאן למעלה).
8. וזהו שמברכים בתפלה (ובברכת המזון), "ברוך אתה ה', בונה ירושלים", בלשון הווה, ולא "יבנה ירושלים", בלשון עתיד. "כי כל ימי הדורות, מצטרפין ומתכנסין כל ההארות של עבודת בני ישראל להיות ראויין לגאולה. כי היעלה על הדעת, שדור הגאולה יהיו כל כך ראויין בזכותם בלבד לגאולה? ! אלא שזכות כל דור ודור עוזר ומביא מעט בנין בית המקדש, והבנין נמשך כל ימי הגלות... וכל אדם בפרט גם כן צריך לידע, שכל מעשיו הם סיוע לבנין בית המקדש. וכפי מה שמקבלין על עצמן עול מלכות שמים - מסייעין לְבִנְיָנו" ("שפת אמת" - דברים תרל"ד).
9. וכפי שמביא שם המהרש"א (שבת לב, א בחידושי אגדות) מחכמי האמת, שכל מצוה שאדם עושה, בורא לו הקב"ה מלאך מליץ ופרקליט טוב, וכן בהיפך, בעושה מעשה רע - בורא לו מלאך רע וקטיגור.